

فقه و زندگی

احکام

به سفارش ستاد امر به معروف و نهی از منکر
حجت الاسلام محمد حسین فلاح زاده

فهرست

۹	مقدمه
۱۳	مسجدسازی
۱۳	ثواب ساختن مسجد
۱۳	تحقق عنوان مسجد
۱۵	زمین مسجد
۱۷	حیاط مسجد
۱۸	مسجد و حسینیه (باهم)
۱۸	تغییر و تبدیل مسجد
۲۰	تبدیل مسجد به حسینیه
۲۰	تبدیل حسینیه به مسجد
۲۱	تبدیل مُصَلّا به مسجد
۲۱	تبدیل قبرستان به مسجد
۲۲	تغییر نام مسجد
۲۲	تخریب و بازسازی مسجد
۲۳	تغییر محل شبستان مسجد
۲۳	تعمیر و توسعه مسجد
۲۴	مسجد قبیله‌ای

معماری مسجد.....	۲۵
مصالح ساختمانی مسجد.....	۲۵
مناره و محراب مسجد.....	۲۷
ستون‌های مسجد.....	۲۷
وضوخانه مسجد.....	۲۸
مسجد فضایی.....	۲۹
مسجد زیرزمینی.....	۲۹
مسجد سیار.....	۳۰
مسجد شیب‌دار.....	۳۰
نقاشی و تزیین مسجد.....	۳۱
مخارج مسجد.....	۳۳
موقوفات.....	۳۳
اجاره موقوفات مسجد.....	۳۶
فروش موقوفات مسجد.....	۳۷
صرف زکات در مسجد.....	۳۷
صرف خمس در مسجد.....	۳۸
کمک‌های مردمی.....	۳۹
لوازم مسجد.....	۴۳
بیرون بردن لوازم مسجد.....	۴۳
فروش لوازم مسجد.....	۴۵
لوازم مسجد تخریب شده.....	۴۸
آوردن قرآن و مهر از مسجد.....	۴۸
استفاده از بلندگوی مسجد.....	۴۹
استفاده از برق مسجد.....	۴۹
میوه‌های درخت مسجد.....	۴۹
عبادت در مسجد.....	۵۱
نماز خواندن در مسجد.....	۵۱
نماز تحیت مسجد.....	۵۳

۵۳	اماکن تخییر
۵۳	جا گرفتن برای نماز
۵۶	با کسانی که به مسجد نمی آیند
۵۶	مستحبات مسجد
۵۷	مکروهات مسجد
۵۷	اعتکاف در مسجد
۵۸	مسجد جامع
۵۹	نماز جماعت
۵۹	اهمیت نماز جماعت
۶۱	شرایط نماز جماعت
۶۱	نماز جماعت چند طبقه «اقتدا در طبقات مختلف»
۶۲	اتصال صفوف جماعت
۶۳	مانع بین صفوف
۶۴	شرکت بانوان در نماز جماعت
۶۵	شرایط امام جماعت
۶۷	حفظ احترام امام جماعت
۶۸	امام راتب
۶۸	امام جماعت دو مسجد
۶۹	امامت غیر روحانی
۷۰	آداب نماز جماعت
۷۱	حفظ حرمت مسجد
۷۱	نجس کردن مسجد
۷۲	تطهیر مسجد
۷۴	خواندن نماز یا تطهیر مسجد؟
۷۵	رفتن جنب و حائض به مسجد
۷۶	بردن کودکان به مسجد
۷۶	ورود غیر مسلمان به مسجد
۷۶	بردن شیء نجس به مسجد

کف زدن در مسجد	۷۷
نواختن و پخش موسیقی در مسجد	۷۷
استفاده غیر عبادی از مسجد	۷۹
خوابیدن در مسجد	۷۹
نماز بر میت	۷۹
دفن میت	۷۹
برگزاری مجالس سوگواری و فاتحه	۸۰
برگزاری مجلس شادی	۸۰
درس و بحث	۸۲
شعرخوانی	۸۳
ورزش	۸۳
نمایش فیلم	۸۳
کتابخانه و اتاق بسیج و کانون فرهنگی	۸۳
استفاده از وضوخانه مسجد	۸۴
اولیاء مسجد	۸۷
واقف و بانی مسجد	۸۷
متولی مسجد	۸۹
اختیارات هیئت امنای مسجد	۹۰
امام جماعت	۹۱
شرایط مؤذن	۹۱
وظیفه مؤذن	۹۱
اماکن عبادی (غیر مسجد)	۹۳
مشاهد مشرفه	۹۳
نمازخانه و مصلّا	۹۴
حسینیه و مهدیه	۹۵
کلیسا و کنیسه	۹۵
مسائل متفرقه	۹۵

مقدمه

احکامی

مسجد پایگاه پیوند انسان و الله، و مرکز ارتباط انسان‌های مؤمن است. مساجد، خانه‌های خدا و خلق خداست که در کویر ظلم و ظلمت سرپناه بشریت مظلوم در برابر طوفان جهل و جور و آزمندی محسوب می‌شود. انسان‌های دورمانده از وطن اصلی در غربت زندگی، سایبانی با صفاتر و خانه‌ای زیباتر از مساجد پیدا نمی‌کنند.

مساجد، جایگاه عبادت است و عبادت حرکت قرب جویانه انسان به سوی آستان قدس ربوبی، ساختن مسجد، تعمیر و نگهداری آن، حضور در مساجد، مدیریت و امامت و مسائل مالی و بهداشت و نظافت مساجد، همه باید متناسب با اهداف الهی و براساس رهنمودهای قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام باشد، تا این شبکه گسترده و سراسری ارتباط زمین و آسمان و نقطه‌های پیوند مؤمنان جامعه را به سوی اهداف عالی الهی پیش برد و نقش مسجد با انتظار اسلام از آن هماهنگ شود. فقهای بزرگوار اسلام از صدر تاریخ امامت، در کشف و بیان قوانین الهی در رابطه با ابعاد گوناگون زندگی از جمله مسائل مسجد، تلاش فراوان کرده و با تکیه بر

منابع دینی و وظیفه امت را روشن ساخته، شناخت وظیفه مؤمنان نسبت به مسائل گوناگون مساجد یکی از حوزه‌های اجتهاد و پژوهش علمی فقهای بزرگوار بوده که در این زمینه به صدها مسأله فقهی پاسخ گفته‌اند. «پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر» که نیاز عموم مسلمین به آشنایی با احکام فقهی مساجد را به خوبی احساس می‌کرد از برادر محترم و فاضل پر تلاش جناب حجة الاسلام محمد حسین فلاح زاده که سال‌هاست در این زمینه کوشش و پژوهش دارند، درخواست کرد که احکام مساجد را در همه ابعاد بر اساس دیدگاه‌های اسوه فقیهان حضرت امام خمینی علیه السلام و برخی از مراجع بزرگوار معاصر از جمله مقام معظم رهبری حضرت آية الله العظمی خامنه‌ای حفظ الله تعالی گردآوری کنند و به شکلی ساده و روشن در اختیار امت اسلامی قرار دهند.

آنچه در این نوشته به صورت مسأله یا استفتاء بدون علامت، آورده شده مطابق با فتوای حضرت امام خمینی علیه السلام است. فتوای سایر مراجع بزرگوار با این علائم مشخص شده است:

آية الله گلپایگانی علیه السلام ●

آية الله خویی علیه السلام □

آية الله اراکی علیه السلام ■

آية الله خامنه‌ای دامت برکاته □

آية الله فاضل لنکرانی علیه السلام ○

رساله حاضر که دفتری درباره احکام مساجد است، به این صورت برای اولین بار در اختیار جامعه فارسی زبان قرار می‌گیرد و طبعاً بدون کم و کاستی نخواهد بود. امیدواریم در آینده دیدگاه سایر فقهای عزیز به

این مجموعه افزوده شود تا متولیان مساجد و هیئت امنای محترم و
مسئولان فرهنگی و اداری و دیگر خدمتگزاران این «خانه‌های الهی» با
احکام فقهی قلمرو کار خویش بهتر و بیشتر آشنا شوند.

والله ولی التوفیق

پژوهشکده امر به معروف

تلفن: ۰۲۵)۳۷۷۳۴۴۳۰

Info@Al-Adl.ir

مسجد سازی

ثواب ساختن مسجد

۱. ساختن مسجد، از مستحبات مؤکد است و پاداشی بزرگ و ثوابی بسیار دارد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«مَنْ بَنَى مَسْجِدًا فِي الدُّنْيَا اعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ شِبْرٍ مِنْهُ - أَوْ قَالَ بِكُلِّ ذِرَاعٍ مِنْهُ - مَسِيرَةَ أَرْبَعِينَ أَلْفَ عَامٍ مَدِينَةً مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ وَدُرٍّ وَيَاقُوتٍ وَزُمُرَدٍ وَزَبَرْجَدٍ وَلَوْلُؤٌ...»
«هر که در دنیا مسجدی بسازد، خداوند در برابر هر و جب - یا فرمود: هر ذراع - به مقداری که چهل هزار سال پیموده می شود، شهری از طلا و نقره و درّ و یاقوت و زمرد و زبرجد و لؤلؤ به او عطا می کند...»^۱

تحقق عنوان مسجد

۲. اگر زمینی را به قصد قربت (قربة الى الله) به نیت مسجد بودن بسازند و حداقل یک نفر به اذن بانی در آن نماز بخواند، مسجد می شود و باید احکام مسجد نسبت به آن مراعات شود.^۲

۳. گرچه مطابق آنچه در مسأله قبل گفته شد، عنوان مسجد تحقق می‌یابد، ولی مشهور بین فقها آن است که باید صیغه وقف بخواند، یعنی بگوید: «وَقَفْتُهَا مَسْجِدًا قُرْبَةً إِلَى اللَّهِ» یعنی این زمین یا ساختمان را برای رضای خداوند وقف کردم برای آنکه مسجد باشد.^۱

۴. مساجد تمام گروه‌های مسلمان، اعم از شیعه و غیر آن در احکام که برای مسجد گفته می‌شود فرقی ندارد.^۲

۵. اگر انسان بداند که واقف؛ سقف و صحن و دیوار مسجد را جزء مسجد قرار نداده، یا نداند جزء مسجد قرار داده یا نه و نشانه‌ای بر اینکه جزء مسجد است نباشد، احکام مسجد را ندارد. هر چند در صورت شک، احتیاط مستحب است، احکام مسجد را نسبت به این مکان‌ها نیز مراعات کنند.^۳

۶. س: زمینی است که جزء موقوفه یک امامزاده می‌باشد و بین خانه‌های مسکونی قرار گرفته، با توجه به این که محل، بزرگ می‌باشد و فاقد مسجد است، نظرتان را راجع به بنای مسجد در این زمین موقوفه بیان نمایید.

ج. اگر وقف است مسجد نمی‌شود.^۴

۷. س: اگر اصل وقف مشخص نباشد - برای مسجد مثلاً - آیا حکم مسجد دارد یا نه؟ و اگر اصل وقف معلوم باشد ولی مورد تصرف و مصرف آن مشخص نباشد چه باید کرد؟

ج. تا عنوان مسجدیت در وقف محرز نشود حکم مسجد مترتب

۱. همان.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۸ م ۱۵.

۳. همان، ص ۸۹ م ۱۶.

۴. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۵۶، ص ۵۴.

نمی‌شود و در صورت معلوم نبودن مصرف، صوری دارد که در
تحریر* مذکور است.^۱

زمین مسجد

۸. اگر مسجدی ویران شود، زمین آن از مسجد بودن خارج نمی‌شود و احکام مسجد در برخی موارد بر آن جاری است، و همچنین اگر تمام روستا یا شهری که مسجد در آن است، خراب شود مکانی که مسجد بوده همچنان عنوان مسجد دارد.^۲

۹. زمین بدون دیوار و ساختمان را نیز می‌توان مسجد قرار داد، بنابراین اگر زمینی را برای مسجد وقف کنند و به همین قصد در آن نماز خوانده شود، مسجد است و احکام آن باید مراعات شود، هر چند دیوارکشی نشده باشد و ساختمان هم نساخته باشند.^۳

۱۰. س: اینجانب یک قواره زمینی را که ۳۱۲ متر مربع می‌باشد برای مسجدی خریداری نمودم، چون مردم این محل بودجه نداشتند، نتوانستند بسازند، حالا با کمک مردم می‌خواهند مسجد را بسازند می‌بینند که این زمین برای مسجد کوچک است، آیا اجازه است که این زمین را بفروشیم و در همین محل زمین بیشتری خریداری نماییم؟ البته در موقع خرید زمین، صیغه خوانده نشده ولی با عقیده کامل خریداری شده برای مسجد.

ج. خرید زمین به قصد بنای مسجد کافی در وقف نیست. اگر بعد از خرید، وقف نشده و تحویل وقف نگردیده به ملک مالک باقی است و اختیار آن با مالک است.^۴

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۴۲، س ۱۸.

* تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۱۰۹، م ۲.

۲. تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب الوقف و اخوانه، ص ۷۵، م ۶۳.

۳. العروة الوثقی، فی مکان المصلی، ص ۵۹۷، م ۱۲.

۴. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۳۴، م ۲.

۱۱. س: در روستایی که اهالی آن روستا، محل سکونت خود را رها کرده‌اند و نزدیک همان محل در زمین موات خانه ساخته‌اند، من در یک قطعه از همان زمین موات با کمک اهالی، مسجدی بنا کردم به طوری که قسمتی از دیوار مسجد آماده است و ضرری هم ندارد عده‌ای دیگر از همان محل، روی مقاصد و یا غرض شخصی، از به پایان رساندن مسجد جلوگیری می‌کنند، آیا از نظر شرع مقدس اسلام می‌توانند جلوگیری نمایند یا خیر؟

ج. اگر زمین موات بوده و متعلق حق کسی نبوده، با تحجیر* و آماده شدن برای مسجد، دیگران حق مزاحمت ندارند، لکن چنانچه دولت اسلامی در این باره مقرراتی دارد باید مراعات شود.^۱

۱۲. س: مقداری از بیابان برای مسجد تعیین می‌شود و به عنوان مسجد در آن نماز اقامه می‌شود، سپس از آنجا می‌روند، برای کسانی که موضوع را می‌دانند اگر به آنجا گذرشان بیفتد حکم مسجد دارد؟

ج. به مجرد تعیین مقداری از بیابان برای مسجد و نماز در آن حکم مسجد پیدا نمی‌کند.^۲

● ۱۳. س: هرگاه شخصی در قبرستان مسلمین که وقف است مسجدی روی قبور اموات بنا کند، آیا جایز است یا خیر؟ و اگر چنین مسجدی بنا شد آیا نماز در آن صحیح است؟

ج. ساختن مسجد در قبرستان که زمین آن وقف قبرستان است جایز نیست، و نبش قبور مسلمین حرام است، و به مجرد ساختن، مسجد نمی‌شود، ولی نماز خواندن در آن مانعی ندارد.^۳

* تحجیر: سنگ‌چین و حصارکشی.

۱. استفتاآت، ج ۲، ص ۳۳۸، س ۹.

۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۳۲، س ۲۳.

۳. همان، ص ۳۳۹، س ۱۳.

۱۴۰. س: آیا روی زمین اصلاحات ارضی می‌توان مسجد و سایر اماکن عمومی از قبیل حمام، مدرسه دینی طلاب و اماکن فرهنگی درست کرد؟

ج. چون مبنای دولت جمهوری اسلامی ایران بر ملکیت اراضی مذکوره است لازم است معامله ملکیت شود.^۱

۱۵۰. س: زمینی وقف امامزاده‌ای بوده که اکنون مدرسه علمیه ساخته شده و بخشی از آن، نمازخانه مدرسه است، آیا می‌توان به جهت فضیلت نماز در مسجد، این نمازخانه را اکنون، به عنوان مسجد صیغه وقف بخوانند؟

ج. اگر زمین وقف را اجاره بلندمدت بکنند و در آن ساختمان بسازند می‌توان آن ساختمان را مسجد قرار داد.^۲

حیاط مسجد

۱۶۰. س: مسجدی که علاوه بر شبستان، دارای حیاط و صحن و راهرو است و در عرف، همه آنها را مسجد می‌خوانند، آیا احکام مسجد بر آنها بار است یا نه و در صورتی که قصد بانی معلوم نباشد، ساختن مستراح و امثال آن در یک طرف آن صحن چه صورت دارد. دلیل و قرینه بر عدم مسجدیت لازم است یا نه؟

ج. با شک در آنکه صحن را جزء مسجد قرار داده، اگر اماره‌ای* بر مسجد بودن نباشد، محکوم به مسجدیت نیست و اماره بر عدم لازم نمی‌باشد.^۳

آشنایی با احکام ویژه ی اصناف و گروه های اجتماعی، برای دست اندرکاران آن ضروری و برای مراجعان به گروه ها و مشاغل، نیاز قطعی و برای اهل مطالعه، دانشی اجتماعی و دینی است.

طرح پژوهشی فقه و زندگی، که با سفارش «ستاد امر به معروف و نهی از منکر» و همّت «پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر» شکل گرفته، پاسخی به نیازهای بشر، در همه عرصه های زندگی است.

مجموعه حاضر نقطه پیوند «فقه» و «زندگی» است؛ و چگونگی ارتباط و تأمین معیشت حلال را به مسلمانان و صاحبان مشاغل گوناگون می آموزد و فقه را از تنوری به عمل نزدیک می سازد.

کتاب حاضر اولین شماره از این مجموعه است و به احکام و آداب اخلاقی مربوط به مسجد، اختصاص یافته است.

